

Jadran Perinić *

Krizno komuniciranje na slučaju tragedije vatrogasaca na Kornatu

Nepotpuno i manjkavo izvještavanje zbunilo javnost

Summary

Print media in Croatia have still a very important influence on public opinion formation. A tragic event on the island of Kornat, where 12 fire fighters lost their lives, attracted a great deal of public attention. This paper analyses the daily press with national coverage. The analysis of the published articles in the first four days after the tragedy shows that the print media had a same approach on this subject, if the number and size of the published articles are taken into consideration. The news released immediately after the tragedy were not true with regard to the number of victims, and later news in the form of press releases by certain politicians, fire fighter officials or eye-witnesses were incomplete and sometimes contradictory. Headline-grabbing approach and political journalism have resulted in splitting public opinion into interest groups that represent only partial interests, while the truth about the tragedy became of secondary importance.

Ključne riječi: dnevne novine, istraživačko novinarstvo, senzacionalizam, etika novinarstva, javno informiranje, vatrogastvo

* Autor je magistar znanosti i profesionalni vatrogasac

Uvod

Dan kad se dogodila najteža tragedija za suvremeno hrvatsko vatrogastvo, 30. kolovoza 2007., ostat će zapamćen kao dan užasa i nevjerice u ono što smo čuli u kasnim večernjim satima:

“U četvrtak, 30. kolovoza, u popodnevnom satima prilikom gašenja požara na otoku Kornatu, Nacionalni park Kornati, smrtno je stradalo 6 vatrogasaca dok je 7 lakše i teže ozlijeđeno.”

Nažalost, tragedija je bila znatno veća. U konačnici, što na mjestu događaja, što od posljedica stradavanja, a i jedno samoubojstvo kao posljedica psihičke traume, ukupno trinaest ljudskih života, te jedan za koji želimo vjerovati da će pobijediti u ovoj bitki, konačna je tragična bilanca katastrofe na otoku Kornatu.

Pročelnik GSS-a, Stipe Božić, zatečen viđenim te večeri u šoku se pitao: Tko ih je pustio gasiti travu? I dodao posve opravdano, ljudski: Netko će trebati odgovarati! Doista, pitamo se svi: Kako je to moguće? Tko su ti vatrogasci? Što su zapravo radili na tom Kornatu? Tko ih je poslao? Što su imali sa sobom?... Pitanja je bezbroj, odgovori konfuzni i oskudni, informacija premalo. U mjestima odakle su upućeni vatrogasci na intervenciju spontano se okupljaju obitelji, prijatelji i sumještani. Traži se informacija, traži se obavijest koja je ista kao i logika svake naracije,¹ traže se odgovori na pitanja: tko, što, gdje, kad i zašto.

U satima koji su slijedili, dapače danima, ponavlja se uvijek isto, informacijska praznina, tek stereotipne izjave mjerodavnih: Istraga je u tijeku; još nemamo dovoljno informacija i sl. Zahvaljujući tek upornosti novinara hrvatskih medija,² otkrivaju se poneki detalji, slaže se mogući mozaik tragedije koja je šokirala cjelokupnu hrvatsku javnost. I u ovom slučaju novine su poslužile javnosti, kako to kaže Mc Quail, kao “prozor u svijet izvan tijesnih dvorišta zajednice u kojima su prisiljeni živjeti”³. Koliku je pozornost tragedija izazvala ne samo u nacionalnim okvirima

¹ Logika obavijesti kao i ine naracije efektno se predstavlja kroz 5W: *who? what? where? when? why?*, u: Bešker, I., Obad, O., Applet, H., i dr.: Istraživačko novinarstvo, Press Data, medijska agencija HND, Zagreb, 2004., str. 22.

² Medij je moguće odrediti kao materijalni supstrat pomoću kojeg se informacije posreduju u komunikacijskom procesu. U: Sapunar, M.: Osnove znanosti o novinarstvu, Epoha, Zagreb, 1994., str. 43.

³ Mc Quail, D.: Uvod u sociologiju masovnih komunikacija, Glas, Beograd, 1976., str. 24.

nego i izvan Republike Hrvatske, govori i članak u *Slobodnoj Dalmaciji* od 1. rujna, str. 6, iz kojeg doznajemo da su vijest o stradanju hrvatskih vatrogasaca prenijeli svi vodeći mediji iz agencijskih vijesti.

Cilj i zadatak istraživanja

U ovom radu želi se istražiti na koji način su o tragičnom događaju izvještavali hrvatski tiskani mediji s nacionalnom pokrivenošću u trenutku stradanja, i prva četiri dana nakon tragedije. Moglo se očekivati da će se u tom vremenu hrvatska javnost pravodobno obavijestiti o svim bitnim elementima tragičnog događaja. Naprijed opisani dojmovi iskazuju sumnju da je upravo u tome razdoblju bilo premalo informacija, a one koje su i doprle do javnosti bile su oprečne, nepotpune, ponekad krive, tendenciozne. Upravo zahvaljujući tome, možda svjesno ili nesvjesno, uobličilo se javno mišljenje koje je po tko zna koji put iskazalo sumnju u nedjelotvornost sustava, ovaj put sustava zaštite od požara, Ministarstva obrane, Ministarstva unutarnjih poslova, do samog državnog vrha.

Traži se odgovornost, a u drugom planu i stvarni uzrok tragedije. Situacija nakon prebrojavanja žrtava pomalo nalikuje na javni linč. Premda se sve više kod novinara naglašava kategorija “pošteno informiranje”⁴ sve kao da se događa prema modelu deduktivne jednosmjerne diseminacije informacija, odnosno eksplorativne retorike strukturirane kao diskurs. Drugim riječima kao relativno suvislo nizanje informacija radi obavještavanja javnosti, kojem je uvijek svrha da javnost navede, uvjeri i pokrene u vezi s nekom ili nečijom idejom (ideologizacija i indoktrinacija javnosti).⁵

U današnjim uvjetima, promijenjene retoričke paradigme novinarstva ide se od diseminativne prema eksplorativnoj paradigmi. Suvremenom novinarstvu svojstven je dijalog i politolog, čime se ono udaljava od puke vještine a približava znanosti generalizacije ljudskog

⁴ Analizom novinarskih kodeksa (Njemačke, Finske, Danske, Amerike) autori knjige „Etika novinarstva” uočili su kako se u većini pisanih etičkih načela ne koristi sintagma „objektivno informiranje”, nego se uvodi kategorija pošteno, dapače ta se kategorija ultimativno zahtijeva od novinara. U: Malović, S.; Ricchiardi, S.; Vilović, G.: Etika novinarstva, Sveučilišna knjižara d.o.o., Zagreb, 2007., str. 50-51.

⁵ Prema: Plenković, M.: Suvremena radiotelevizijska retorika, Stvarnost, Zagreb, 1899., str.15.

iskustva radi bolje orijentacije ljudi u svakodnevnicu. Novinarstvo je prema tome trebalo izaći iz područja pukog izvješćivanja i posredovanja informacija, i ući u područje gdje postaje metoda sustavnog istraživanja. Naglasak, dakle, nije samo na posredovanju informacija, nego na osvještavanju javnosti koja se na taj način iz položaja objekta izdiže na položaj subjekta komunikacijskog procesa.

Malović⁶ je dobro primijetio kako su novine do sada, a time se misli i na novinara, dobro izvješćivale o onome što ljudi kažu i što govore, međutim novinar danas treba izvješćivati o tome što ljudi misle – o tehnologiji, znanosti, pravu – jer ono što ljudi misle, utječe na ono što kažu i čine. Za novinarstvo danas nije više samo važno pokazati i reći što se zbilo (fenomen), nego je potrebno pokazati što uzrokuje i drži tu pojavu, odnosno što je njezina bit koja u percepciji nije vidljiva, odnosno, nije dovoljno pružati informaciju o pojavi kako ona perceptivno izgleda, nego pružiti metainformaciju koja objašnjava bit te pojave.⁷

Na tragu ovih teorijskih postavki i u navedenom slučaju moglo se očekivati da će suvremeno, demokratsko novinarstvo, nastalu pojavu pomno istražiti, te poštujući norme etičnog novinarskog pristupa, koje su većim dijelom i temeljne postavke novinarskog kodeksa časti, pravodobno, istinito i osobno odgovorno izvještavati hrvatsku javnost o nastalom tragičnom događaju. Upravo na to upozorava i Pierre Sorlin kad kaže kako novinari snose odgovornost za svoj proizvod, koji mora biti usklađen s etičkim standardima profesije.⁸ Pa ipak novinari su nerijetko optuživani za senzacionalizam, nepoštivanje osobnosti i privatnosti, olako sramoćenje pojedinaca bez pravih dokaza, objavljivanje neprovjerenih informacija i sl.⁹

⁶ Malović, S.: Novine, vlastita naklada, Zagreb, 1995., str. 19.

⁷ Plenković, M.: Suvremeno turističko-športsko novinarstvo (9-16), u: Novinarstvo šport i turizam – 7. međunarodni znanstveni skup, Bol, 1995., Hrvatsko komunikološko društvo, Nonacom, Zagreb, 1997., str. 9.

⁸ Malović, S.; Ricchiardi, S.; Vilović, G.: Etika novinarstva, Sveučilišna knjižna d.o.o., Zagreb, 2007., str. 46.

⁹ Prema: Malović, S.; Ricchiardi, S.; Vilović, G.: Etika novinarstva, Sveučilišna knjižna d.o.o., Zagreb, 2007., str. 49.

Hipoteze

1. „Regionalne tiskovine” s nacionalnom pokrivenošću (*Slobodna Dalmacija*, *Novi list*, *Večernji list*) ne posvećuju jednak prostor događajima od nacionalne važnosti ako nisu od posebnog regionalnog značenja.
2. Vijesti prvog dana nakon tragedije ne daju potpunu i istinitu informaciju o tragičnom događaju.
3. Prve objave i vijesti ne nastoje utvrditi istinu nego su usmjerene na senzacionalizam, prozivanje, a osim toga, kroz traženje odgovornosti prejudiciraju postupke izvršne i zakonodavne vlasti.

Izvori podataka

Za primaran izvor podataka uzeto je pet dnevnih tiskovina s nacionalnom pokrivenošću: *24 Sata*, *Jutarnji list*, *Slobodna Dalmacija*, *Večernji list*, i *Novi list*.¹⁰ Razdoblje istraživanja: 29. kolovoza 2007. (20:00:00) do 3. rujna 2007. (20:00:00).

Podaci o broju i vrsti objavljenih članaka u dnevnom tisku dobiveni su korištenjem presscut servisa na stranicama <http://www.presscut.hr/>. Pristup je omogućila Hrvatska vatrogasna zajednica, koja preko navedenog servisa ima dnevni uvid u objavljene tekstove o vatrogastvu prema sljedećim temama: Zaštita i spašavanje; Vatrogastvo hrvatske; Požari i intervencije; Vatrogasni događaji i Natjecanja. Izvještaj o pretraživanju napravljen 17. rujna 2007. u vremenu od 12:07:42 do 13:56:53.

¹⁰ Tiskovine – *Večernji list*, *Vjesnik* i *Slobodna Dalmacija* u literaturi su označeni kao vodeći dnevni listovi koji bitno utječu na stvaranje javnog mišljenja. Prema: Malović, S.; Ricciardi, S.; Vilović, G.: *Etika novinarstva*, Sveučilišna knjižna d.o.o., Zagreb, 2007., str. 31.

Kvantitativna analiza dnevnog tiska

U analiziranom razdoblju, pet tiskanih medija s nacionalnom pokrivenošću objavilo je ukupno 148 priloga, od kojih je 111 izravno vezano za tragediju na otoku Kornatu. U promatranom razdoblju najviše članaka objavila je *Slobodna Dalmacija* (33), a najmanje *Večernji list* (9), dok su preostala tri lista objavila između 20 i 26 članaka.

Tablica 1. Ukupan broj priloga u istraživanim tiskovinama

Dnevne novine	Ukupan broj priloga	Prilozi o tragediji
24 Sata	27	23
Jutarnji list	30	26
Slobodna Dalmacija	48	33
Večernji list	13	9
Novi list	30	20
UKUPNO	148	111

Na dan tragedije nema objavljenih vijesti ni članaka o događaju. Ovo je bilo očekivano, budući da se tragedija dogodila u trenutku kad je većina listova već obavila prijelom teksta za sljedeće izdanje. Sljedećeg dana (31. kolovoza) sve tiskovine objavljuju po jedan članak. Promatrano prema broju članaka objavljenih u sljedeća tri dana nakon 31. kolovoza, primjetno je da se 1. rujna javlja najviše članaka da bi u sljedeća dva dana taj broj lagano padao, osim u *24 Sata*, koji i četvrtog dana objavljuje približno jednak broj članaka kao i drugog dana nakon tragedije.

Tablica 2. Broj objavljenih priloga po danima

Dnevne novine	31. 08.	1. 09.	2. 09.	3. 09.	UKUPNO
24 Sata	1	10	3	9	23
Jutarnji list	1	7	10	8	26
Slobodna Dalmacija	1	14	10	8	33
Večernji list	1	4	3	1	9
Novi list	1	13	4	2	20
UKUPNO	5	48	30	28	111

Sve analizirane tiskovine imaju nacionalnu pokrivenost. Prema tome i uređivačka politika tih novina trebala bi težiti da teme od nacionalnog značenja budu približno jednako tretirane. Prihvatimo li tezu kako su *Jutarnji list* i *24 Sata* tiskovine koje nemaju u percepciji javnosti regionalni karakter, a preostali su listovi s regionalnim obilježjima, premda zapravo imaju nacionalnu pokrivenost, vidimo da postoje stanovite razlike. Tako bi npr. *Slobodna Dalmacija*, kao tiskovina koju javnost također doživljava kao regionalnu, trebala objaviti manje članaka o događaju. Međutim, budući da se tragedija dogodila u Dalmaciji, za nju su neposredno zainteresirani novinari navedenog lista, pa se i on ponaša kao da ima nacionalnu pokrivenost. Dapače, u promatranom razdoblju *Slobodna Dalmacija* je objavila najviše članaka (33). Preostale dvije tiskovine s regionalnom percepcijom, *Večernji list* i *Novi list*, doista prema dobivenim rezultatima objavljuju tih dana nešto manje članaka, s time da *Večernji list* objavljuje izrazito najmanji broj članaka (9).

Tablica 3. Površina objavljenih članaka u cm²

Dnevne novine	31. 08.	1. 09.	2. 09.	3. 09.	UKUPNO
24 Sata	3.038,54	9.978,19	4.995,44	3.300,85	21.313,02
Jutarnji list	2.901,95	9.335,32	3.809,96	4.367,05	20.414,28
Slobodna Dalmacija	3.064,4	9.451,17	4.386,82	4.456,52	21.358,91
Večernji list	2.797,63	6.978,9	4.763,93	61,29	14.601,75
Novi list	619,78	6.314,37	6.518,46	6.33,89	14.086,5
UKUPNO	12.422,3	42.057,95	24.474,61	12.819,6	91.774,46

Broj objavljenih članaka uvijek ne korespondira s prostorom koji zauzimaju u tiskovinama. Tako je moguće da jedne novine objave mnogo članaka, ali je prostor koji im se posvećuje oskudan. Polazim od pretpostavke da se ne može uvijek na malom prostoru prenijeti dovoljna količina informacija, odnosno manje prostora manje informacijskog inputa i obrnuto, više prostora znači i više informacijskog inputa. Mjerenjem površine objavljenih članaka (Tablica: Površina objavljenih članaka u cm²) vidimo ponovo da je u *Večernjem listu* i *Novom listu* dano manje prostora događaju. I taj podatak mogao bi uputiti na to da su tzv. regionalne tiskovine, kojima događaj nije u neposrednom fokusu, posvetile manje prostora nego što bi se moglo očekivati budući da je riječ o događaju od nacionalnog interesa. U analiziranom razdoblju valja primijetiti kako je npr. *24 Sata* sa 23 članka u odnosu prema *Slobodnoj Dalmaciji* sa 33 članka pokrio gotovo istu površinu. Sličan slučaj je i kod *Večernjeg lista* sa 9 članaka i *Novog lista* sa 20 članaka, kod kojih je objavljena površina članaka također približno jednaka.

Kvalitativna analiza dnevnog tiska

Obitelji i prijatelje stradalih, ali i onih koji su zatečeni u blizini mjesta događaja, konačno cijelu hrvatsku javnost zanima što se dogodilo, tko su stradali, koliko je stradalih, kakve su okolnosti događaja. Hrvatska javnost je na nogama, očekuje brzo i točno obavještanje o svim ključnim momentima tragedije. Od novinara tiskanih medija očekuje se brzo prikupljanje istinitih informacija¹¹ i njihov prijenos do korisnika preko medija komunikacije (novina) kako bi se dobila spoznaja i orijentacija u novonastaloj situaciji.

Tiskovni mediji reagiraju na potrebu javnosti i u najkraćem roku prikupljaju potrebne podatke kako bi javnost obavijestili o svim bitnim činjenicama prema važnom novinarskom načelu, koje posebno apostrofira teoretičar masovnih medija Pierre Sorlin, a odnosi se na istinitost i

¹¹ Novinsku informaciju treba karakterizirati činjenica (inače je fikcija), istina (inače je dezinformacija), ali treba biti i ažurna (dnevna), odnosno svaki dan nova. Prema: Prema: Bešker, I., Obad, O., Applet, H., i dr.: Istraživačko novinarstvo, Press Data, medijska agencija HND, Zagreb, 2004., str. 15-16.

točnost.¹² Od istraživačkog novinarstva očekuje se da razotkriva informacije, koje se ponekad i svjesno skrivaju, a od istraživačkog novinara, koje se najtočnije može opisati kao *mastermind*, da rješava određenu važnu društvenu zagonetku prikupljajući informacije i ugrađujući ih u logičan i kompaktan uzorak.¹³

Prvi dan nakon tragedije, 31. kolovoza, *24 Sata* donose iscrpno izvješće na 5 stranica (str.: 1,6,7,8,9), praćeno brojnim fotografijama o tragičnom događaju. Slično, na tri stranice vijesti o događaju objavljuju *Jutarnji list* (str.: 1,2,3), *Slobodna Dalmacija* (str.: 1,4,5) i *Vječernji list* (str.: 1,2,3), dok u *Novom listu* vijest pronalazimo na dvije stranice (str.: 24, 57).

Koliko je nastradalih?

Sve tiskovine na prvim stranicama 31. kolovoza 2007., osim *Novog lista*, donose slike stradalih.

Jutarnji list velikim naslovom obavještava javnost o pet poginulih vatrogasaca, a već u podnaslovu, na istoj stranici, piše kako je u vatrenom obruču ozlijeđeno 14 gasitelja, 7 teže, a četvorica se bore za život.

Slobodna Dalmacija na prvoj stranici javlja o petorici poginulih i u podnaslovu o šestorici gotovo izgorjelih. U istome broju na 4 stranici možemo pročitati podatak o petorici mrtvih i sedmorici ozlijeđenih.

24 Sata na prvoj stranici također obavještavaju o petorici smrtno stradalih, da bi u podnaslovu teksta na 8. stranici dodatno pisalo kako se radi o sedmorici teško ozlijeđenih vatrogasaca. U istome članku doznajemo kako su zapravo poginula petorica vatrogasaca, dok je njih 14 teško ili lakše ozlijeđeno.

U *Vječernjem listu* na drugoj stranici doznajemo kako je izgorjelo pet gasitelja dok se šestorica teško opečenih gasitelja bore za život, a još je 12 lakše ozlijeđenih.

¹² Pierre Sorlin, Načela novinarske etike, u: Malović, S.; Ricchiardi, S.; Vilović, G.: Etika novinarstva, Sveučilišnja knjižra d.o.o., Zagreb, 2007., str. 46.

¹³ Prema: Modrić, Sanja, u: Bešker, I., Obad, O., Applet, H., i dr.: Istraživačko novinarstvo, Press Data, medijska agencija HND, Zagreb, 2004., str. 8.

Novi list u naslovu javlja da su u požaru ozlijeđena petorica vatrogasaca, i u tekstu šire pojašnjava kao su ozlijeđena najmanje petorica vatrogasaca, od kojih su dvojica vrlo teško.

Osim što se objavljene slike moguće ne slažu s etičkim načelom prema kojem novinar treba štiti čovjekovu intimu od neopravdanog ili senzacionalističkog otkrivanja u javnosti,¹⁴ primjetno je kako je u prvim napisima, prvi dan nakon tragedije, vladala opća informativna zbrka. Objavljene vijesti zbunjivale su čitatelje. Nitko nije mogao biti siguran kolike su stvarne žrtve nemilog događaja. Ono u čemu se sve tiskovine slažu, osim *Novog lista* koji dosta oprezno izvještavao, jest podatak o broju smrtno stradalih. Broj ukupno stradalih, ozlijeđenih, teško ozlijeđenih i sl. varira od tiskovine do tiskovine (od 5 do 23), čak u istim novinama na različitim stranicama moguće je pronaći proturječne podatke (*Jutarnji list, Slobodna Dalmacija, 24 Sata*). Slučaj je to teži jer je u cjeloj situaciji zakazao i sustav javnog informiranja vatrogasne organizacije. Upravo s toga mjesta nije se moglo dobiti pravovaljane informacije, o čemu govori i sljedeći tekst: *...Činjenica da su obitelji o smrti doznale iz medija pripisuje se šoku i posljedicama tragedije. Neki su se našli i na popisu smrtno stradalih i preživjelih, a vatrogasci tvrde da su neki mediji objavili imena prije službene potvrde o smrti. (Jutarnji list, 3. rujna, str. 4)*. Koliki, i kakvi god propusti u sustavu bili, postavljaju se pitanja ima li opravdanja za iznošenje neprovjerenih i nepotvrđenih informacija. Istraživačko novinarstvo, za kakvo ovdje plediram, trebalo bi se ponašati prema Calvertovim¹⁵ uputama: *Za neku priču valja zvati pet puta, za neku dvadeset. Ali, kad zoveš sto put, to je istraživačko novinarstvo*. Ali, ako ne samo da bi se postigao ideal istraživačkog u novinarstvu, onda zbog žrtve, to bi trebao biti minimum kvalitetnog ljudskog odnosa kad se prihvaćamo osjetljivog i delikatnog posla, kad se obavještava o stradanju i smrti ljudskih bića.

Iako može zvučati neprikladno i neukusno prebrojavati žrtve tragičnog događaja, ova analiza upozorava na izostanak etičkog načela istinitosti i točnosti pri objavljivanju informacija. Naime, javnost je već nekoliko sati nakon ovih vijesti znala da su na otoku Kornatu poginula šestorica gasitelja, dok su sedmorica teško opečena, od kojih su nažalost u danima nakon toga još šestorica podlegla teškim ozljedama. U želji da se

¹⁴Prema načelu Kodeksa časti hrvatskih novinara, čl.16., Preuzeto na: www.hnd.hr/dokumenti/kodeks.doc; 19. rujna 2007 u 08:56:05

¹⁵ U: Bešker, I., Obad, O., Applet, H., i dr.: Istraživačko novinarstvo, Press Data, medijska agencija HND-a, Zagreb, 2004., str. 32.

što prije dođe do kakve-takve informacije o događaju koji je uzbunio cjelokupnu javnost, tiskovine brzopleto objavljuju prikupljene i nedovoljno provjerene informacije. Na taj način postupaju, svjesno ili nesvjesno, suprotno još jednom načelu Kodeksa časti hrvatskih novinara, koji kaže da se posebna pozornost i odgovornost novinara zahtijeva kad izvještavaju o nesrećama, obiteljskim tragedijama, bolestima, djeci i malodobnicima.¹⁶ Osim toga, pogazilo se i važno novinarsko načelo, prema kojem ažurnost mora ustuknuti pred točnošću.¹⁷ U ovom slučaju *Novi list* je postupio oprezno i odgovorno. Ne težeći senzacionalizmu, u trenutku dok se ne raspolože dovoljnom količinom potvrđenih informacija, on javnost obavještava o događaju, ali naslovom i tekstom, kao i njegovim smještajem, ne sugerira konačne spoznaje o tragediji. Ovo je potrebno ocijeniti kao vrlo odgovorno postupanje, sukladno novinarskom kodeksu koji upućuje na odgovornost i oprez kad je riječ o izvješćivanju o nesrećama i tragedijama.

Kako su nastradali?

Sljedeće pitanje na koje odgovor želi znati javnost odnosi se na okolnosti stradavanja. Javnost zanima, mnogima nije jasno, kako je moglo uopće doći do takve stravične okolnosti stradavanja, među kojima su uglavnom mladi ljudi, jedan čak i maloljetnik (Marko Staničić, 17 godina).

24 Sata prenose izjavu Vite Markova:¹⁸ *Ostali su zarobljeni i vatra ih je naprosto pregazila* (31. kolovoza, str. 8). *Jutarnji list* istog dana (str. 3) prenosi izjavu glavnog vatrogasnog zapovjednika Republike Hrvatske, Mladena Jurina: *Moguće je da ih je vatra preskočila, da su se prvo nagutali dima¹⁹ koji ih je ošamutio i da su potom stradali...Naime, oni su ostali u vatrenom obruču na malom*

¹⁶ Kodeks časti hrvatskih novinara, čl. 16. Preuzeto na: www.hnd.hr/dokumenti//kodeks.doc; 19. rujna 2007. u 08:56:05.

¹⁷ Prema: Bešker, I., Obad, O., Applet, H., i dr.: Istraživačko novinarstvo, Press Data, medijska agencija HND, Zagreb, 2004., str. 30.

¹⁸ Vito Markov – nadzornik u Nacionalnom parku Kornati.

¹⁹ Nalazom patologa u Splitu utvrđeno da se nisu nagutali dima nego da su živi izgorjeli (*Jutarnji list*, 2. rujna, str. 3. također *Večernji list* 2. rujna str. 4). Pretpostavku s mogućim gušenjem dimom Mladena Jurina prenijela je i *Slobodna Dalmacija*, 1. rujna, str. 5, kao i *Večernji list* 1. rujna, str. 6 *Večernji list* 1. rujna, str. 2 prenosi izjavu šokiranih gasitelja: „Nisu imali šanse. Ubačeni su ravno u buktinju. Zbog dima i vrućine izgubili su svijest, a zatim ih je progutala vatra.“

području obraslom niskim raslinjem, ali vatra je ugrožavala desetak kuća. U istim novinama, na istoj stranici Dražen Slavica:²⁰ *Točno je da se radi o Nacionalnom parku, ali u tom požaru nije bila ugrožena ni imovina ni ljudi.* To potvrđuje i izjava Božića: *U blizini gdje je gorjelo nije bilo nikakvih objekata, vatra bi se sama ugasila...Mrtve smo našli na mjestu gdje nije bilo ni grma. Samo kamen i suha trava.* (24 Sata; 2. rujna; str. 8, slična izjava prenesena i u *Novom listu* dan prije, 1 rujna, str. 5).

Važno je primijetiti kako je *Jutarnji list* na istome mjestu prenio javnosti dvije izjave visoko pozicioniranih dužnosnika zaštite od požara. Proturječne izjave o tome da li jest ili uopće nije bila ugrožena vrednija imovina na otoku Kornatu, otvara u javnosti vrlo važno pitanje smislenosti poduzete akcije i žrtve koju je prouzročila.

Jutarnji list, 31. kolovoza (str.2) donosi širu Božićevu izjavu: *Životi vatrogasaca možda su bili nepotrebno izloženi opasnosti jer je riječ o nenaseljenom području...*, ali i Dražena Slavice, poslije označenog kao glavnog krivca za tragediju, u kojoj kaže: *Moramo se pitati je li trebalo ljude slati na beznačajno požarište.* I predsjednik Republike Stjepan Mesić smatra da je *ovo je bio jedan banalni slučaj u kojem je gorjela trava. Nitko nije smio stradati!* (24 Sata, 1. rujna; str. 16). To mišljenje dijeli i Božić, koji kaže: *Nitko nije trebao stradati!* (24 Sata 1. rujna; str. 17). *Slobodna Dalmacija* (1. rujna, str.7) velikim naslovom „*Umrli su gaseći kamenjar i travu*“ također upozorava na besmisao poduzete akcije. Međutim, glavni vatrogasni zapovjednik odlučno opovrgava tvrdnje da gasitelji nisu trebali biti na Kornatima (*Slobodna Dalmacija*, 1. rujna, str.7; 24 Sata, 2. rujna; str. 8). Anketa koju je proveo *Jutarnji list* (3. rujna, str. 2) kaže da 70,03% (N=1445) građana misli kako vatrogasce ne bi trebalo slati u akcije u kojima nisu ugrožena naseljena područja.

U želji da se ipak rekonstruiraju događanja toga kobnog dana, 24 Sata 1. rujna donose u 15 sličica njihov tijek s kratkim komentarima (str. 10 i 11). Već na temelju površnog promatranja uočava se svojevrsna nelogičnost. Naime, navedene sličice prikazuju aktivnosti koje su se navodno događale na samome požarištu. Na slikama 1. i 6. u pozadini se vide visoka stabla, zapravo šuma, a na sličici 5. požar kakav je moguće vidjeti na terenima s tako visokim i gustim raslinjem. Slike sugeriraju da se sve moglo dogoditi upravo na takvom terenu, a tada je doista i požar mogao ugroziti gasitelje. Međutim, već i izjave svjedoka, a i kasnije potvrde koje su se mogle dobiti, pokazuju kako je bila riječ o stjenovitom terenu s

²⁰ Dražen Slavica, zapovjednik Javne vatrogasne postrojbe Grada Šibenika i vatrogasni zapovjednik Šibensko-kninske županije.

malo vrlo niske trave. Radi li se samo o nedostatku izvornih fotografija uz tekst koji je trebao dočarati neke okolnosti, ili je namjera bila podsvjesno u čitatelja izazvati određeno mišljenje, teško je znati. Ali, svakako bi od objektivnog i odgovornog novinarstva trebalo očekivati točnost i dosljednost pri objavljivanju informacija. Odnosno, svakako bi bilo važno da se nude objektivne činjenice umjesto sugestivnih sadržaja.

U želji da se ipak rasvijetle okolnosti stradavanja *Večernji list* prenosi izjavu Mladena Magdića:²¹ *Gasitelji su imali limene kanistre s benzinom za pogon crpki za vodu. Kad je helikopter poletio, došlo je do vrtloga zraka koji je rasplamsao vatru. Nađeni su limeni kanistri koji su eksplodirali i zalili ljude koji su bili svi na okupu i zato su tako izgorjeli* (*Večernji list*, 2. rujna, str. 2). Dodajmo ovoj izjavi samo to da je naknadna istraga sva nagađanja o eksplodiranim kanistrima s benzinom opovrgnula, naime oni su pronađeni (jedan ili dva, možda i više, još nije poznato koliko), ali nisu eksplodirali.

Analizom objavljenih tekstova utvrđeno je kako danima nakon tragedije novine nisu uspjele javnosti približiti okolnosti stradanja na otoku Kornatu. Prenošanjem tek izjava pojedinaca koji su se zatekli u blizini, ožalošćene rodbine i kolega, kao i oprečnih dužnosnika u sustavu zaštite od požara nikako da se složi mogući mozaik tragičnog događaja. Javnosti se daje tek materijal za nagađanje. Da li je uopće trebalo intervenirati, jesu su odgovorni za sustav zaštite od požara kompetentni? Javnost je gotovo uvjerena da se namjerno skrivaju okolnosti tragedije, da se nešto zataškava, da prava istina nikad neće ugledati svjetlo dana.

Tko je kriv?

Nakon što je javnost obaviještena o broju žrtava i okolnostima događaja, samo po sebi nameće se pitanje: Tko je kriv? (*Jutarnji list*: „*Tko ih je bacio u vatru?*“, 2. rujna, str.4).

Stipe Božić, načelnik GSS-a, koji je aktivno sudjelovao u izvlačenju stradalih gasitelja, već prvog dana se pitao: Tko je kriv? (prenijela Nova TV, 30. kolovoza, u večernjim satima). Tisak sljedećeg dana prenosi pitanje koje postavlja Božić: *Tko je poslao vatrogasce na nepristupačan teren gasiti travu?* (*24 Sata*, 31. kolovoza str. 9). Predsjednik Mesić smatra: *Treba kazniti*

²¹ Mladen Magdić - predsjednik Sindikata vatrogasaca SDLSN-a.

odgovorne? (*24 Sata*, 1. rujna; str. 16; *Jutarnji list*, 1. rujna, str. 9, *Novi list*, 1. rujna, str. 4).

Odgovornost s Ministarstva odbrane odlučno skida ministar Berislav Rončević: *Helikopter je MORH-ov, ali mi dajemo usluge letenja po pozivima vatrogasaca i policije...Nismo krivi!* (*Slobodna Dalmacija*, 1. rujna, str. 5, isto i u *Vječernjem listu*, 1. rujna str. 3). Nakon što je najavio svoju ostavku, osjećajući moralnu odgovornost (*Jutarnji list*, 1. rujna, str. 8., isto i "Novi list", 1. rujna, str.4.), Glavni vatrogasni zapovjednik izjavljuje: *Vatrogasci na terenu sami su prosudili kako treba postupiti. Očito je u njihovoj prosudbi bila pogreška čim su se našli u okruženju. Posada helikoptera je iskusna, oni znaju što rade.* (*24 Sata*, 2. rujna; str. 8). To potvrđuju i kolege stradalih gasitelja koji smatraju da nitko od njih nije prošao kvalitetnu vježbu. (*24 Sata*, 3. rujna, str. 9).

Čitanjem članaka u prvim danima nakon stradavanja, nije moguće pronaći mogućeg krivca. Člancima dominiraju izjave pojedinaca uključenih u događaj. S najviših državnih razina traži se odgovornost, dok pojedinci, manje ili više sudionici cijelog slučaja prebacuju odgovornost, ili odlučno odbijaju bilo kakvu krivnju ili odgovornost.

Već 1. rujna *24 Sata* na 4. stranici donosi dnevni komentar Renata Ivanuša, u kojem se autor obraća ministru unutarnjih poslova Ivici Kirinu tražeći njegovu ostavku, ali i ostalih, po njegovu mišljenju, odgovornih za tragični događaj (Đuro Podrugača²² i Mladena Jurina). U istom broju na str. 18 novinarka Snježana Flegar pita se gdje je bio ministar Kirin kad se nije pojavio s predsjednikom Vlade na mjestu stravične nesreće. Ministar odgovara: *Bio sam na putu. Na Kornate sam poslao ravnatelja.*

Navedeni urednički komentari i prije provedene istrage, i prije nego što su poznate bilo kakve okolnosti tragičnoga događaja, upućuju javnost na odgovorne. Bešker²³ bi vjerojatno takve komentatore svrstao u političare, naime, on smatra da novinar mora o politici izvještavati, može politiku i tumačiti (komentar, analitički članak), ali ne smije javnost uvjeravati, navoditi što da radi, kako da misli, kako da odlučuje, jer kad se prijeđe ta crta, prestaje se biti novinarom i postaje se političar. Tada se dolazi na područje političkog novinarstva koje se od politike u novinarstvu jasno razlikuje u metodološkim postupcima: novinarstvo je ono što

²² Đuro Poldrugač, ravnatelj Državne uprave za zaštitu i spašavanje, koji je u hijerarhijskoj piramidi nadređen glavnom vatrogasnom zapovjedniku.

²³ Bešker, I., Obad, O., Applet, H., i dr.: Istraživačko novinarstvo, Press Data, medijska agencija HND-a, Zagreb, 2004., str. 58-59.

izvješćuje i objašnjava (iako ponekad nije moguće ukloniti novinarevo gledište), dok je politika ono što poziva i navodi. Tako se u oba članka sugerira odgovornost visoko pozicioniranih dužnosnika, od kojih se traži određeno postupanje, čime se utječe i na javno mnijenje, odnosno na izgradnju stajališta javnosti. Nasuprot tome, svjestan zamršenosti tragedije koja mora biti razriješena na najbolji i najkraći mogući način, komentator *Slobodne Dalmacije*, Davor Krile, u znatno mirnijem tonu ističe: *Ako su u plamenu stradali vatrogasci, ne treba sad plamenom brzinom tražiti i odgovorne.* (*Slobodna Dalmacija*, 1. rujna, str. 2).

Među izjavama koje prenose mediji, izdvajamo i onu Joška Klarića,²⁴ oca stradalog zapovjednika akcije gašenja na otoku Kornatu, Dina Klarića, u kojoj optužuje (*24 Sata*, 1. rujna; str. 12 i 13) zapovjednika Slavicu jer ih je „bacio u kotao“ te dodaje kako „*Slavica nema dovoljno iskustva*“. *Večernji list* istog dana donosi (str. 5) također Klarićevu izjavu: *Helikopter ih je po najvećem jugu bacio u vatreni kotao otoka Kornata bez kapi vode, bez vode za gašenje, i to dva kilometra od mora.* Sljedećeg dana (*24 Sata*, 2. rujna, str. 8) Klarić pojašnjava: *Ostali su zarobljeni u vatri, bez kapi vode za gašenje jer „keruška“ s vodom bila je ostavljena pola kilometra dalje. Ne može nas se iskrcati na žgarište i otići.* Nešto slično prenosi i *Slobodna Dalmacija*, 1. rujna (str.4) pozivajući se na SMS poruku jednog od stradalih svojem ocu: *Helikopter nas je spustio na vrh otoka i ostavio bez vode. Posude s vodom iskrcane su predaleko.*

U svoju obranu Dražen Slavica, koji je već 1. rujna dao ostavku na dužnost županijskog vatrogasnog zapovjednika (*Jutarnji list*, 2. rujna, str. 5) izjavljuje: *Nitko nije kriv. Zapovjednik Klarić, koji je stradao u požaru, ispravno je odlučio iako je završilo tragedijom. Vatrogasci su poginuli u banalnoj situaciji.* (*24 Sata*, 2. rujna, str. 8). Izjava ima i nastavak (*24 Sata*, 3. rujna, str. 10). Naime, Slavica se brani kako nije zadužen za organizaciju: *Pa ne mogu ja iz ureda znati što se događa na terenu, odrediti mjesto spuštanja i voditi akciju. Što se tamo zaista dogodilo, znat će se tek kad progovore preživjeli, ako preživjelih uopće bude.*

Da je propusta ipak bilo, smatra vatrogasni sindikalni predstavnik SDLSN-a te kaže: *U požaru na Kornatu koji je završio tragično, očito je došlo do niza propusta, pri čemu do sada nitko nije na odgovornost pozvao vojnog pilota koji je upravljao helikopterom i iskrcao stradale vatrogasce* (*Jutarnji list*, 3. rujna, str. 4).

²⁴ Joško Klarić, otac poginulog zapovjednika akcije gašenja Dina Klarića, nekadašnji zapovjednik JVP-a Grada Šibenika.

Objavljeni članci upućuju na to da krivnja ipak postoji. Napravljeni su očigledno i nekakvi propusti. Kako rezultata istrage još uvijek nema, kao krivci se eksponiraju tek pojedinci koji, označeni stjecajem okolnosti kao takvi, ili zbog svojih ponekad neodmjerenih izjava. Glavni krivac je Dražen Slavica, županijski vatrogasni zapovjednik, iako bi pažljiviji analitičar sustava zaštite od požara mogao u hijerarhiji otkriti još mnogo takvih. Izjave su zapravo napadi na pojedinca, čime se stvara atmosfera „javnog linča“ i prije nego što su poznati bilo kakvi rezultati službenih istražnih radnji.

Zaključak

Istraživanje je započeto s pretpostavkom da se neke tiskovine s nacionalnom pokrivenošću (*Slobodna Dalmacija*, *Novi list*, *Vječernji list*) u izvještavanju ponašaju kao regionalne. Kvantitativnom analizom nije se uspjelo potpuno dokazati ovu hipotezu kako neke dnevne tiskovine s nacionalnom pokrivenošću, s obzirom na regionalnu percepciju, ne obrađuju jednako teme od nacionalne važnosti ili interesa. Naime, uvriježeno je shvaćanje da su neke od tih novina zapravo regionalna glasila, premda je to posve netočno. Tako se *Slobodna Dalmacija* percipira kao dalmatinske novine, *Novi list* kao riječki itd. Moguće da je tome pridonijela i ranija, odnosno sadašnja uređivačka politika tih novina, ili nešto drugo. Kako bilo, određene razlike postoje, što potvrđuju i dobiveni podaci, ali ne tolike da bismo sa sigurnošću potvrdili polaznu pretpostavku. Činjenicu da *Slobodna Dalmacija* promatranome događaju posvećuje najviše prostora, premda joj je percepcija regionalna, moguće je tumačiti kroz povećano zanimanje lokalne javnosti, jer se tragedija dogodila upravo u Dalmaciji. Mjerenjem broja članaka i površine koje zauzimaju u promatranome razdoblju, može se tek zaključiti da je u slučajevima kad se pojavljuje manje članaka, površina veća, pa nije moguće zaključiti o smanjenome zanimanju za događaj koji je bio od nacionalne važnosti. Ostaje nejasnim kako to da je jedan tako važan događaj, koji je uzbunio cijelu hrvatsku javnost, u *Novom Listu* smješten tek na 24. i 57. stranici, dok su preostale tiskovine tog 31. kolovoza, objavile ovu vijest kao udarnu, na čak prvih nekoliko stranica.

Sljedeća pretpostavka pošla je od toga da dnevni tisak ne daje istinitu i potpunu informaciju prvog dana nakon tragedije. Vodeći se logikom senzacionalizma, i dramaturgijom svojih naslovnica sve tiskovine, osim *Novog lista* donose eksplicitne slike stradalih, što bi moglo odudarati od etičkog načela prema kojem novinar treba štiti čovjekovu intimu od neopravdanog ili senzacionalističkog otkrivanja u javnosti. Istaknuti naslovi i podnaslovi sugeriraju tragediju, prebrojavaju se stradali. Analiza naslova i sadržaja objavljenih tekstova pokazala je kako broj ukupno stradalih, ozlijeđenih, teško ozlijeđenih i sl. varira od tiskovine do tiskovine. Dapače, u istim novinama na različitim stranicama moguće je pronaći proturječne podatke. Uzrok tome je sigurno i sustav obavještavanja mjerodavnih državnih tijela i institucija, koji u ovakvim slučajevima daju novinarima potrebne informacije. Nije dopustivo je, kako je to analiza i dokazala, da su se pojedini mogli naći na popisima stradalih i preživjelih, a još je gore što su neki mediji objavili imena mrtvih i prije službene potvrda o smrti. Sve upućuje na to kako su tiskani mediji brzopleto objavljivali prikupljene i nedovoljno provjerene podatke i na taj su se način propustili držati etičkih načela koja posebno upozoravaju na potrebu opreznog izvještavanja u slučajevima tragičnih nesreća, obiteljskim tragedijama, djeci i malodobnicima i sl. Provedena analiza pokazala je kako se i danima nakon tragedije nije uspjelo iz novinskih napisa spoznati okolnosti stradanja na otoku Kornatu. Prenošenjem tek izjava pojedinaca, javnosti se daje tek materijal za nagađanje. Javnost gotovo da je uvjerena kako se namjerno skrivaju okolnosti tragedije, nešto se zataškava, prava istina nikad se neće doznati.

Posljednja pretpostavka temelji se na tvrdnji kako prve obavijesti ne nastoje utvrditi istinu nego su usmjerene na senzacionalizam, prozivanje, a osim toga, kroz traženje odgovornosti prejudiciraju postupke izvršne i zakonodavne vlasti. Analiza je pokazala kako člancima dominiraju izjave pojedinaca u kojima odbacuju ili prebacuju odgovornost, dok se istodobno traži odgovornost, i to s najviših državnih političkih razina. Poneki urednički komentari idu i korak dalje, pa u svojim navodima, i prije bilo kakvih službenih rezultata istrage, skreću pozornost javnosti na pojedince u sustavu zaštite od požara, ali i politike. Ovakvo političko novinarstvo uvjerava i navodi publiku što da radi. Takav pristup nije u duhu eksplorativne paradigme novinarstva, koja nalaže, ne samo istraživanje pojave, nego odgovorno i argumentirano komuniciranje s javnostima. Suvremeno novinarstvo, kao metoda sustavnog istraživanja osvještava javnost. Novinarski članak ne pokazuje samo pojavu, nego i

uzrok, odnosno što je njegova bit koja u percepciji nije vidljiva, pružiti metainformaciju koja objašnjava bit te pojave. Na taj način novinsko izvješćivanje prestaje biti relativno suvislo nizanje informacija (ideologizacija i indoktrinacija), a postaje istraživačkim sukladno temeljnim postavkama novinarskog kodeksa časti, pravodobno, istinito i osobno odgovorno.

Literatura

- Bauer, H.: Sloboda medija i javno mnijenje – Medijska politika u Saveznoj Republici Njemačkoj, Panliber, Osijek-Zagreb-Split, 1997.
- Bešker, I., Obad, O., Appelt, H., i dr.: Istraživačko novinarstvo, Press Data, medijska agencija HND, Zagreb, 2004.
- Cook, T.: BBC – Novinarstvo u službi demokracije, *Informatologia* 29/30, 1996, 3-4/1997, 1-4, str. 241-242.
- Grbelja, J.; Sapunar, M.: Novinarstvo – teorija i praksa, MGC, Zagreb, 1993.
- Halmi, A.: Temelji kvantitativne analize u društvenim znanostima, Alinea, Zagreb, 1999.
- Kunczik M.: Odnosi s javnošću – koncepti i teorije, Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2006.
- Kunczik M.; Zipfel A.: Uvod u publicističku znanost i komunikologiju, Zaklada Friedrich Ebert., Zagreb, 1998.
- Malović, S.: Novine, vlastita naklada, Zagreb, 1995.
- Malović, S.; Ricchiardi, S.; Vilović, G.: Etika novinarstva, Sveučilišna knjižara d.o.o., Zagreb, 2007.
- Plenković, J.: Nova komunikacijska slika svijeta, *Informatologia* 29/30, 1996, 34/1997, 1-4, str. 135-140.
- Plenković, M.: Komunikologija masovnih medija, Barbat, Zagreb, 1993.
- Plenković, M.: Teorija i praksa javnog komuniciranja, Izdavačko instruktivni biro, Zagreb, 1983.
- Rothman, S.: Masovni mediji i demokratsko blagostanje u SAD, *Informatologia* 29/30, 1996, 3-4/1997, 1-4, str. 99-104.

Sapunar, M.: Osnove znanosti o novinarstvu, Epoha, Zagreb, 1994.
Vlasta Kučiš; Plenković, M.; Vidaković, J.: Etika istraživačkog novinarstva, Zbornik radova s III međunarodnog znanstvenog skupa «Društvo i tehnologija '96», Građevinski fakultet Rijeka, Rijeka 1996.

Vreg, F.: Novinarska sloboda i pravo na informiranje, Informatologia 29/30, 1996, 3-4/1997, 1-4, str. 85-88.

Ostali izvori

Zakon o vatrogastvu (pročišćeni tekst), NN br. 139/04

Zakon o zaštiti i spašavanju, NN br. 174/04

<http://www.presscut.hr>

www.hnd.hr/dokumenti/kodeks.doc

